

नेपाल सरकार
Government of Nepal

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
Ministry of Agriculture & Livestock Development

सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल
Singhadurbar, Kathmandu, Nepal

एकीकृत बाली पात्रो- गाजर खेती [Integrated Crop Calendar-Carrot]

महिना	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
हप्ता	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४
मौसम												

बीउ राख्दै

गाजर खेती

उखेल्दै

उखेलेको

बीक्री गर्न तयारी

परिचय - गाजर जरे बाली उष्ण र उपोष्ण क्षेत्रमा जाडो मौसममा र शीतोष्ण क्षेत्रमा वसन्त, ग्रीष्म र शरद ऋतुमा लगाइन्छ। गाजरमा भिटामिन ए, लगायत थायमिन, रिबोफ्लाविन, नाइसिन र फोलिक अम्ल पनि प्रशस्त मात्रामा पाइन्छ। अझ गाजरको पातमा जराभन्दा बढी भिटामिन, फलाम, फस्फोरस एवं क्याल्सियम पाइन्छ। यो खाएमा पिसाबको मात्रा बढ्ने र युरिक एसिडलाई निको पार्छ। मृगौलाको रोगलाई लाभदायक हुन्छ। बढी प्रोटीन भएको खाना खाँदा गाजर खाएमा प्रोटीनलाई सन्तुलन राख्न मद्दत गर्दछ।

हावापनी - गाजर तराई र मध्य पहाडमा जाडो मौसममा र गर्मी याममा उच्च पहाडमा खेती गरिन्छ। बीउ उम्रनको लागि ७.२ डि.से. देखि २३.९ डि.से. आवश्यक पर्दछ। बीउ उत्पादनका लागि ४.८-१० डि.से. तापक्रम ४ देखि ६ सप्ताह चाहिन्छ।

माटो - गाजर खेती गहिरो, खुकुलो र दोमट माटोमा राम्रो हुन्छ। चाँडो बाली उत्पादनको लागि बलौटे दोमट माटो उपयुक्त हुन्छ। ५.०-६.३ पी.एच. भएको माटोमा गाजर खेती राम्रो भएको पाइएको छ। धेरै गह्रौं खालको माटोमा चुना हालेर बढी उत्पादन लिन सकिन्छ।

जमिनको तयारी तथा मलखाद - जमिनलाई ४-५ पटक जोती बुर्बुराउँदो बनाउनु पर्दछ र जमिनको सतह एकनाशले मिलाउनु पर्दछ। जमिनको अन्तिम तयारीमा १.५ मे.टन राम्रो पोकेको गोबर मल प्रति रोपनी एकनाशले मिलाउनु पर्दछ र साथमा युरिया ४ के.जी., डी.ए.पी २.५ के.जी पोटास जमिनको अन्तिम तयारीमा नै हाल्नु पर्दछ।

रोप्ने तरिका, समय, बीउ दर - तराई तथा मध्य पहाडमा भदौ देखि पुस महिनासम्म, र पहाड तथा उच्च पहाडमा फागुनको तेस्रो हप्ता देखि साउनको पहिलो हप्तासम्म रोपिन्छ। गाजरको बीउ मसिनो भएकोले सुख्खा बालुवा मिसाई छर्दा एकनाशको हुन्छ। लाइनमा लगाउँदा (हार-हार x बोट-बोट) २५x७.२ से.मि.को फरकमा र २ से.मि. गहिराइमा रोप्नु पर्दछ। विरुवा उम्रन साधारणतया दुई देखि तीन साता लाग्छ। बीउ लगाउनु भन्दा एकदिन पहिले बीउ भिजाएर लगाएमा १०-१२ दिनमा पनि उम्रन्छ। ४००-५०० ग्राम प्रति रोपनी बीउको आवश्यकता पर्दछ।

कीराहरू	लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. भिँगा (Carrot Fly) 	गाजरलाई भिँगाले कुनै पनि बेला आक्रमण गर्दछ। यो गाजर छर्ने समयलाई केही हेरफेर गरी नियन्त्रण गर्न सकिन्छ।
२. जुका (Root Knot Nematode) 	आँखाले नदेखिने सुक्ष्म जुकाले गर्दा गाजरमा गाँठाहरू देखा पर्दछन् तथा शाखा प्रशाखा जरा- हरू आउँछन्। जराले खाद्यलिन नसक्नाले बोटको वृद्धि रोकिन्छ। यसको नियन्त्रणको लागि गर्मीको समयमा जमिनलाई जोतेर छोड्नु पर्दछ र सूर्यको प्रकाशले गर्दा जुका नियन्त्रण हुन्छ। घुम्ती बाली प्रणाली अपनाउनुका साथै सूर्यमुखी र सयपत्री फूलको बोटहरू गाजर बालीको वरिपरि लगाउनाले पनि यसको नियन्त्रण हुन्छ।

जातहरू - १. नान्टिस फोर्टो २. कुरोडा सिंचाइ - गाजर छरेपछि र हरेक ६ दिनमा फोहरा मार्क ३. नेपा ड्रिम ४. न्यू कोरडा ५. सिग्मा तरिका बाट सिंचाइ गर्नुपर्दछ।

बाली थन्क्याउने र भण्डारण - गाजर सफा गरी बिक्री गरिन्छ। गाजर ७ दिनसम्म बाहिर रहनसक्छ र लामो समयको लागि शीत भण्डारमा १२ डि.से. र ९८% आद्रतामा राख्नुपर्दछ।
उत्पादन - एक टन/रोपनी हुन्छ।

रोगहरू	लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. डडुवा वा अल्टरने रिया डडुवा (Carrot Alternaria) 	यो जाडो याममा लाग्ने रोग हो। यो रोगमा पातमा सानो खैरो थोप्ला र वरिपरि पहेलो हुन्छ। अन्त्यमा पातहरू मर्दछन् र चाउरिन्छन्। यसो हेर्दा तुषारोले खाए जस्तै हुन्छ। यो बीउबाट सर्ने रोग हो र ओसिलो अवस्थामा यसको प्रकोप बढी हुन्छ। यसको नियन्त्रण गर्न थिरम वा क्याप्टान २ ग्राम प्रति केजी बीउका दरले उपचार गर्नु पर्दछ।
२. सरकसपोरा डडुवा (Carrot Cercospora) 	यो पनि पातमा लाग्ने एक किसिमको रोग हो र यो पातको छेउमा लाग्दछ र घुम्ने हुन्छ। आद्रता बढी भएको बेला यसको प्रकोप बढी हुन्छ। यसमा माथिकै विषादी दिई नियन्त्रण गर्न सकिन्छ।
३. धूले रोग (Powdery Mildew) 	यो रोग दुसिले गर्दा हुन्छ। कहिलेकाहीं यो प्रमुख रोग बन्दछ। पातमा साना धूलोका दागहरू देखा पर्दछन्। पातको तल्लो भाग खैरो र पर्पल रंग देखा पर्दछ। यसको नियन्त्रण गर्न गन्धकको धूलो छर्नु पर्दछ।
४. भाईरस रोग (Carrot Virus) 	अरू रोगहरूमा गाजरको मसिनो पातलो पात हुने विषाणु प्रमुख हो। यो फट्के कीराले सार्दछ। यसको नियन्त्रणमा फट्के कीरा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसबाहेक नरम सडन (जरा) दुसी सडन, कालो सडन आदि हुन।

सन्दर्भ ग्रन्थ : १. कृषि डायरी २०७४, नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र

२. गाजर खेतीको व्यावसायिक योजना, नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास निर्देशनालय, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम, हरिहरभवन, ललितपुर, २०७२